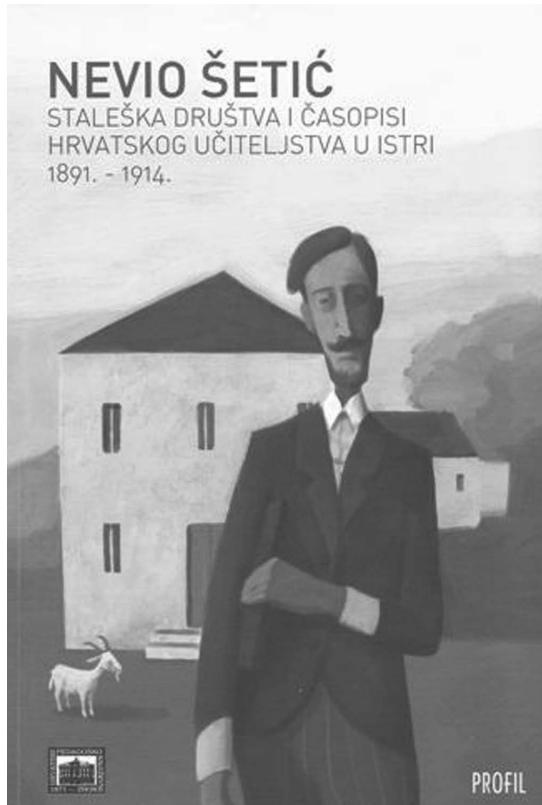

Prikaz knjige Nevija Šetića, *Staleška društva i časopisi hrvatskog učiteljstva u Istri 1891. – 1914.*

Knjiga *Staleška društva i časopisi hrvatskog učiteljstva u Istri 1891. – 1914.* u izdanju Hrvatskoga pedagoško – književnoga zbora i Profila, Zagreb, 2010., (266 str.), najnoviji je doprinos hrvatskoj historiografiji hrvatskoga povjesničara, publicista i političara prof. dr. sc. Nevija Šetića. Dr. Šetić u svome se istraživačkome i publicističkome radu bavi hrvatskom povijesti XIX. i XX. stoljeća, posebice u području Istre, Rijeke i kvarnerskih otoka. Već je iz samoga naslova vidljivo da knjiga sadržajno spada u dosadašnji autorov opus historiografskih radova o Istri. Ovoga puta autor nam daje jedno novo viđenje istarske kulturne i političke povijesti na prijelazu stoljeća do Prvoga svjetskog rata

kroz temeljit i sveobuhvatan prikaz prilika u hrvatskome školstvu i djelovanja hrvatskog učiteljstva Istre.

Sadržaj knjige temelji se na autorovu istraživanju arhivskoga gradiva, prije svega stručnih pedagoških časopisa „Narodna prosvjeta“ (1906. – 1914.) i „Hrvatska škola“ (1912. – 1914.), koji su objavljivani u Istri, ali i na vrsnom poznavanju relevantne historiografske literature, kao i društveno-povijesnih prilika Istre toga doba. Knjiga se odlikuje znanstvenim pristupom, a istovremeno i jednostavnim, na trenutke čak i literarnim jezikom. Stoga je vrijedna i kao stručna literatura i kao zanimljivo štivo za sve zainteresirane čitatelje različitih profila. Sam autor kaže kako „*prošlost*

školstva pobuđuje najširi interes“ jer se već i svakomu znatiželjnom osnovnoškolcu nameću pitanja o vlastitoj školi.

Knjiga se dijeli na dva dijela. Prvi dio započinje svojevrsnim autorovim predgovorom (Pristup) nakon kojega autor kroz šest poglavlja temeljito obrađuje prilike u istarskoj prosvjeti krajem XIX. i početkom XX. stoljeća, u vremenu kada je Istra pripadala austrijskomu dijelu Habsburške Monarhije. Autor nas postupno uvodi u problematiku od šire slike političkih i društvenih zbivanja toga doba u Istri do uže priče o istarskom učiteljstvu. Počinje od ustavnopravnoga i političkoga položaja Istre u Habsburškoj Monarhiji, dalje nastavlja s prikazom osnovnoga školstva u Istri, rada znamenitih prosvjetitelja i učitelja do ustrojavanja učiteljskih društava i pokretanja pripadajućih im časopisa. Prvi dio knjige završava sažetim pregledom iznijetoga sadržaja i zaključkom. Drugi dio knjige čine izabrani autentični članci iz obrađenih hrvatskih prosvjetnih časopisa u Istri.

Počevši od šire slike povijesnih i društvenih događaja i gradeći postupno priču uz povremene digresije i vlastiti komentar, autor nas uvodi u svijet svakodnevne problematike istarskog učiteljstva toga doba. Tadašnji učitelji nisu samo imali već ionako odgovoran i plemenit zadatak obrazovanja i odgajanja mladih naraštaja, već su se mnogi posvetili društvenom i političkom angažmanu nastojeći čuvati i jačati hrvatsku nacionalnu svijest u Istri, u vremenu kad su hrvatske zemlje bile teritorijalno i upravno razdvojene i sudjelujući u narodnom prosvjećivanju. Kako bi na taj način uopće mogli djelovati te ujedno sačuvati i ojačati položaj svoga staleža u društvu, hrvatski i slovenski učitelji u Istri slijedili su primjer staleškoga učiteljskoga samoorganiziranja u slovenskim zemljama (Kranjskoj, Štajerskoj i Koruškoj) kao i u banskoj Hrvatskoj te su se počeli i sami staleški organizirati. U pokrajini Istri prvo su osnovana kotarska učiteljska društva – koparsko 1882. godine te krčko i volosko 1891. godine, a 1897. godine ustrojeno je jedinstveno staleško učiteljsko društvo „Narodna prosvjeta“ za cijelu Istru sa sjedištem u Pazinu. Glasilo toga društva u početku je, između ostalih, bio i zagrebački pedagoški časopis „Napredak“, a od 1906. „Narodna prosvjeta“ počinje izdavati i vlastiti istoimeni mjesečni stručni časopis. Podnaslov časopisa bio je „*Mjesečnik za školstvo, književnost i prosvjetu*“ i u svakom je svom broju donosio vrlo vrijedne i aktualne članke, kao i literarne radove. Što je časopis „Narodna prosvjeta“ značio istarskim učiteljima spominje se i u članku učitelja i jednog od osnivača društva Vinka Šepića iz trećega broja prvoga godišta koji kaže kako časopis „Narodna prosvjeta“ ima zadaću „*da očisti puteve i pripravi duhove za skupni učiteljski organizam*“. Upravo se učiteljskim društvom i časopisom „Narodna prosvjeta“ bavi i najopsežniji dio knjige, izlažući sadržaj poje-

dinih brojeva po godištima u kronološkome nizu. U središtu su pozornosti uglavnom napisi školsko-pedagoške tematike. Među njima su članci koji se bave didaktičkim i metodičkim pitanjima, pitanjima dječjega razvoja, organizacije nastave, nastavnim sredstvima i pomagalima. Uz to časopis se bavi pitanjem društvenoga položaja učiteljstva i redovito prati učiteljsko djelovanje i postignuća. Nalazi se tu i mnoštvo, s dokumentacijskoga stajališta, dragocjenih priloga, primjerice duži pregledni „*Popis hrvatsko-slovenskih škola i učiteljstva Istre*“ sa stanjem početkom školske godine 1911./1912. koji je u knjizi prenesen u cijelosti. Časopis „Narodna prosvjeta“ tijekom svog izlaženja uvijek je poticao učitelje na napredak i ujedinjenje u svome radu te je dokaz visokoga stupnja organiziranosti, inicijative i snažnoga hrvatskoga rodoljublja koje su pokazali istarski učitelji i prosvjetitelji toga doba, nastavljajući se na jaku tradiciju hrvatskih preporoditelja iz Istre među kojima je jedna od središnjih ličnosti bio biskup Juraj Dobrila.

Staleška organiziranost i aktivnost hrvatskoga i slovenskog učiteljstva doprinijela je s vremenom jačanju ugleda učiteljstva u javnome životu Istre, pa su na izborima za Istarski sabor, održanima 1908. godine, za narodne zastupnike izabrana i tri učitelja.

Učiteljsko društvo „Narodna prosvjeta“ kroz godine je dobivalo sve više članova, no u njihovim su se redovima počela javljati i neka nova ideološka strujanja. Dio učitelja bili su pristaše ideje liberalizma koji je postupno prodirao na hrvatski društveni prostor. Nesuglasje unutar Društva među pristašama ateističkoga liberalizma i pristašama hrvatskoga katoličkoga pokreta dovelo je 1911. godine do rascjepa u staleškoj organizaciji hrvatskog učiteljstva u Istri. U društvu „Narodna prosvjeta“ ostali su učitelji koji su se smatrali liberalima, dok su pristaše hrvatskoga katoličkoga pokreta osnovali u listopadu 1911. godine svoje učiteljsko društvo pod nazivom *Katoličko učiteljsko društvo za Istru* „*Hrvatska škola*“ sa sjedištem u Pazinu, te od početka 1912. počeli izdavati i svoj istoimeni stručni časopis. Tako su od tada na nevelikom istarskom prostoru usporedno djelovala dva učiteljska društva i izlazila dva sadržajna i dobro osmišljena hrvatska pedagoška časopisa. Usprkos ideološkomu razilaženju učitelji su izbjegavali međusobne polemike putem ovih časopisa pokazavši time zavidnu razinu demokratičnosti i prosvjetarske kulture, zapravo svoju svjetonazorsku različitost i građansku svijest.

Na žalost, nakon izbijanja Prvoga svjetskog rata 1914. godine oba su se časopisa ugasila, kao i oba učiteljska društva.

Kako je već i spomenuto, drugi dio knjige sastoji se iz niza priloga, točnije 52 autentična priloga iz časopisa „Narodna prosvjeta“ i „Hrvatska škola“, koji svjedoče

o raznolikoj tematskoj zastupljenosti, aktualnosti, stručnoj usmjerenosti, ustrajnome radu, ali i o nepokolebljivome domoljublju hrvatskog istarskog učiteljstva toga doba. U ovome dijelu knjige moguće je dobiti neposredan uvid u težište pedagoškoga djelovanja i okosnicu hrvatske pedagoške misli u Istri na prijelazu stoljeća do Prvoga svjetskog rata. Tako u svome članku „*Jačajmo školu!*“ („Narodna prosvjeta“ br. 9/1911.) učitelj Fran Novljan govori kako je njihovo „...*nastojanje oko izgradnje školstva u širinu postiglo znatnih uspjeha, ali u dubinu nije još zarilo.*“ Zbog toga savjetuje „*Jačajmo školu, jer jačajući nju jačamo sebe i gradimo čvrste temelje boljoj budućnosti naroda našega.*“ Jedna od glavnih preokupacija onodobnog učitelja bio je i moralni odgoj, odnosno izgradnja vrlina, a tim se pitanjem bavio i Davorin Trstenjak pišući o znanju, poštenju, vjeri, zahvalnosti, rodoljublju... u svome, možemo reći, duhovnoznanstvenome članku „*O vrlinama i manama*“ koji je izlazio u nastavcima u „Narodnoj prosvjeti“. Sličnom, i uvijek aktualnom problematikom bavio se i Ivan Mahulja u svome članku pod nazivom „*Upliv škole na vanjsko ponašanje djece*“ („Hrvatska škola“ br. 5-6-7/1912.) gdje kaže „*Naš seljak, a i mnogi učeni ljudi, dapače i neki učitelji, smatraju glavnom zadaćom pučke škole, da djeci utuže u glavu razna znanja, a zanemaruju pritom posvema uzgoj duše i srca.*“ Nalaze se tu još i članci koji govore o potrebi izgradnje novih škola i o potrebi boljeg obrazovanja za buduće učitelje. Sve zajedno svjedoči o predanome i plodnome radu hrvatskih učitelja u Istri – tada, doduše, maloj pokrajini u sklopu

Austro-Ugarske Monarhije koja nije dvojila o svome hrvatskome nacionalnom identitetu.

Marijana Cesarec